

Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano finansinių priemonių išankstinis vertinimas

Galutinės ataskaitos santrauka

2022 m. birželio 8 d. (2022 m. birželio 30 d. redakcija)

Parengė UAB „ESTEP Vilnius“ pagal 2021 m. sausio 25 d. sutartį Nr. 8P-21-7 su Žemės ūkio ministerija dėl Lietuvos bendrosios žemės ūkio politikos po 2020 m. strateginio plano *ex-ante* vertinimo ir finansinių priemonių išankstinio vertinimo paslaugų.

SANTRAUKA

Lietuvos žemės ūkio ir kaimo plėtros 2023–2027 m. strateginio plano (toliau – SP) finansinių priemonių išankstinio vertinimo ataskaita parengta įgyvendinant 2021 m. sausio 25 d. sutartį Nr. 8P-21-7 tarp Žemės ūkio ministerijos ir UAB „ESTEP Vilnius“ dėl Lietuvos bendrosios žemės ūkio politikos po 2020 m. strateginio plano *ex-ante* vertinimo ir finansinių priemonių išankstinio vertinimo paslaugų.

SP finansinių priemonių *ex-ante* vertinimo tikslas – įvertinti poreikį ir galimybes Lietuvos SP nustatytų priemonių, skirtų remti ekonominę veiklą žemės ūkio, miškininkystės ir kaimo plėtros srityse, tikslų siekti finansinėmis priemonėmis. Remiantis 2021 m. birželio 24 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) Nr. 2021/1060 58 straipsnio nuostatomis, planuojant naujame programiniame laikotarpyje įgyvendinti finansines priemones yra privaloma atlikti *ex-ante* vertinimą, kuriame būtų detalizuota:

- (a) siūloma finansinei priemonei skiriama įnašo suma ir numatomas svarto poveikis kartu su trumpu pagrindu;
- (b) finansiniai produktai, kuriuos numatoma siūlyti, įskaitant galimą poreikį investuotojams taikyti skirtingas sąlygas;
- (c) siūloma tikslinė galutinių gavėjų grupė;
- (d) numatomas finansinės priemonės indėlis siekiant konkrečių tikslų.

Vertinant poreikį ir galimybes Lietuvos SP nustatytų priemonių, skirtų remti ekonominę veiklą žemės ūkio, miškininkystės ir kaimo plėtros srityse, tikslų siekti finansinėmis priemonėmis, visų pirma buvo atlikta finansavimo poreikio ir pasiūlos analizė. Ataskaitoje konstatuojama, kad Lietuvos ekonomika pasižymi mažai išvystyta kapitalo rinka, taip pat griežtais finansavimo reikalavimais, kuriuos kelia kredito įstaigos smulkaus ir vidutinio verslo (toliau – SVV) subjektams, siekiamo užstato trūkumais bei didele finansavimo įgijimo kaina (įskaitant administracines išlaidas, garantijų teikimo išlaidas, palūkanų normas). Lietuvos banko duomenimis, dėl neigiamų COVID-19 pasekmių ekonomikai 2020 m. paskolos įmonėms sumažėjo 15,2 proc., lyginant su 2019 m., ir nors 2021 m. naujų paskolų srautas vėl augo, tačiau nepasiekė priešpandeminio lygio. Pagrindinė nuosmukio Lietuvos verslo kreditavimo rinkoje priežastis – sumažėjęs bankų rizikos apetitas ir konkurencijos Lietuvos bankų sektoriuje stoka. Tai skatina bankus fokusuotis į stambius verslo klientus, tuo pat metu ribojant finansavimą SVV. 2019 m. Lietuva užėmė antrą vietą visoje euro zonoje pagal naujų paskolų verslui pabrangimo tempą. Dėl veiklos sezoniškumo, kainų svyravimų, nepalankių klimatinėsių reiškinių rizikos žemės ūkio, miškininkystės ir maisto pramonės sektorių kredito įstaigos vertina kaip aukštesnės rizikos, todėl jame veikiančios fiziniai ir juridiniai asmenys susiduria su dar didesniais išorinio finansavimo sunkumais.

Žemės ūkio sektoriaus subjektų priėjimas prie išorinio finansavimo šaltinių gali būti pagerintas kuriant rinkos trūkumams mažinti skirtas finansines priemones, iš dalies finansuojamas nacionalinėmis ar Europos žemės ūkio fondo kaimo plėtrai (toliau – EŽŪFKP) lėšomis. Šiuo metu Lietuvoje finansines priemones, skirtas finansavimo trūkumui žemės ūkio sektoriuje mažinti, nacionalinėmis lėšomis ir iš Lietuvos kaimo plėtros 2007–2013 m. programos (toliau – 2007–2013 KPP) finansinės inžinerijos priemonių grįžusių lėšų bei Lietuvos kaimo plėtros 2014–2020 m. programos (toliau – 2014–2020 KPP) finansinės priemonės įgyvendina nacionalinė plėtros įstaiga „Žemės ūkio paskolų garantijų fondas“ (toliau – ŽŪPGF). Tačiau vykdomos priemonės yra ribotos finansinės apimties ir netenkina visų rinkos dalyvių poreikių. *Lietuvos žemės ūkio ir kaimo ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės situacijos vertinime* (2021) finansavimo rinkos sąlygomis nepakankamumas buvo išskirtas kaip viena iš pagrindinių Lietuvos žemės ūkio ir kaimo ekonominės, socialinės ir aplinkosauginės situacijos vertinimo silpnybių. SSGG analizėje išteklių žemės įsigijimui trūkumas bei kapitalo verslo pradžia stygius buvo nurodyta kaip pagrindinės silpnybės, siekiant SO2 (ūkių konkurencingumo didinimo) ir SO7 (jaunųjų ūkininkų pritraukimo) tikslų. Poreikį plėsti finansinių priemonių taikymą, skatinant žemės ūkio ir maisto sektoriaus

konkurencingumą bei sklandžią kartų kaitą kaime, patvirtino FI-compass tyrimo „*Financial need in agriculture and agri-food sector in Lithuania*“ (2020) išvados. Lyginant su situacija kitose ES šalyse, Lietuvoje yra juntamas didesnis išorinio finansavimo žemės ūkio sektoriuje poreikis. Pavyzdžiui, 2017 m. duomenimis, Lietuvoje išorinio finansavimo kreipėsi 45 proc. visų ūkininkų, o ES vidurkis buvo 30 proc. Poreikis pasiskolinti lėšų tiek investicijoms, tiek apyvartiniam kapitalui pastaraisiais metais dar labiau išaugo. Finansinių priemonių *ex-ante* vertinimo metu atliktos jaunųjų ūkininkų apklausos rezultatai rodo, kad per pastaruosius trejus metus (2019–2021 m.) išorinio finansavimo kreipėsi 54 proc. respondentų. Vidutinė nepatvirtintų ūkininkų paraiškų paskoloms dalis sudarė 25 proc., o jaunųjų ūkininkų grupėje – 37 proc. Finansinių priemonių *ex-ante* vertinimo ataskaitoje pažymima, kad negalėjimas pasiskolinti lėšų rinkoje riboja kai kurių tikslinių grupių dalyvavimą investicinėse Lietuvos kaimo plėtros programos 2014–2020 m. priemonėse.

Finansinių priemonių *ex-ante* vertinime išanalizavus finansų rinkoje ir nacionalinių plėtros įstaigų siūlomus finansinius produktus, jų apimtis ir prieinamumą SP tikslinėms grupėms, taip pat įvertinus preliminaras BŽŪP lėšas, kurias planuojama skirti subsidijų forma atskirų tikslinių grupių projektams finansuoti, buvo apskaičiuota, kad SP įgyvendinimo laikotarpiu rinkoje ir nacionalinėmis finansinėmis priemonėmis nepadengiamas finansavimo trūkumas sudarys:

- **investicijoms į žemės ūkio valdas, įskaitant tvarias investicijas** – 546 mln. Eur; didžiausias finansavimo trūkumas priskiriamas mažesnio nei 20 ha ploto ūkiams, kurie sudaro daugiau nei 80 proc. visų ūkininkų ūkių Lietuvoje;
- **investicijoms į žemės ūkio produktų perdirbimą** – 20 mln. Eur; beveik 60 proc. viso finansavimo trūkumo priskiriama mažoms įmonėms, o pradedančios įmonės patiria ypatingų sunkumų;
- **jaunųjų ūkininkų įsikūrimui ir investicijoms** – 316 mln. Eur;
- **apyvartiniam kapitalui** – metinis rinkos trūkumas sudarys nuo 63 iki 115 mln. Eur.

Atlikus konsultacijas su vadovaujančia institucija ir įvertinus galimybes finansuoti apyvartinį kapitalą per naujai kuriamas finansines priemones tiek iš SP lėšų, tiek iš grįžtančių lėšų į ŽŪPGF valdomus fondus, *ex-ante* vertinimo metu nustatytam finansavimo trūkumui mažinti rekomenduojama 2023–2027 m. laikotarpiu paramą finansinių priemonių forma teikti pagal SPR 73 ir 75 straipsnius, įgyvendinant šias SP intervencines priemones: „Investicijos į žemės ūkio valdas“, „Investicijos į žemės ūkio produktų perdirbimą“ bei „Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“. Siūloma SP finansavimo, teikiamo per finansines priemones, suma – 65 mln. Eur, kurią, atsižvelgiant į įvertintą kreditavimo trūkumą, rekomenduoja paskirstyti taip:

- Priemonei „KP12vld - Investicijos į žemės ūkio valdas“ – 30 mln. Eur;
- Priemonei „KP31tvi - Tvarios investicijos į žemės ūkio valdas“ – 5 mln. Eur;
- Priemonei „KP17jūs - Jaunųjų ūkininkų įsikūrimas“ – 20 mln. Eur;
- Priemonei „KP30pfi - Investicijos į žemės ūkio produktų perdirbimą (finansinės priemonės)“ – 10 mln. Eur.

Pagal intervencines priemones „Investicijos į žemės ūkio valdas“, „Tvarios investicijos į žemės ūkio valdas“ ir „Jaunųjų ūkininkų pradinis įsisteigimas“ siūlomas finansinis produktas – pasidalintos rizikos paskola, kuri gali būti derinama su subsidija. Šias priemones rekomenduojama įgyvendinti su ne mažesniu kaip 30–40 proc. finansų tarpininkų indėliu. Pagal priemones „Investicijos į žemės ūkio valdas“ ir „Tvarios investicijos į žemės ūkio valdas“ prognozuojamas sverto rodiklis sudaro 1,24, o „Jaunųjų ūkininkų pradinis įsisteigimas“ – 1,33.

Pagal priemonę „Investicijos į žemės ūkio produktų perdirbimą“ rekomenduojamas teikti finansinis produktas – lengvatinė paskola su daliniu paskolos nurašymu (angl. *capital rebate*). Dalinis paskolos nurašymas taikomas tik tuomet, jei paskola teikiama veiklą pradedančioms įmonėms, veikiančioms iki trejų metų, arba įmonėms, atitinkančioms labai mažos, mažos ar vidutinės įmonės apibrėžimą, ir kai yra pasiekiami verslo plane nustatyti rodikliai.

Visais atvejais derinant lengvatinę paskolą su subsidijų elementu turės būti skaičiuojamas bendrasis subsidijos ekvivalentas, o paramos sumos turės neviršyti maksimalių paramos sumų, taikomų atskiroms intervencinėms priemonėms.

Galutiniai naudos gavėjai, kuriems galės būti teikiama finansinių priemonių parama, yra fiziniai ir (ar) juridiniai asmenys, atitinkantys pareiškėjui ir intervencijų aprašyme projektui nustatytus tinkamumo kriterijus.

Laikantis SP reglamento 86 str. nustatytų išlaidų tinkamumo finansuoti nuostatų, finansinių priemonių skolinimo laikotarpis baigsis ne vėliau kaip 2029 m. gruodžio 31 d. Rekomenduojama finansinių priemonių lėšomis finansuoti šias išlaidų kategorijas: materialios ir nematerialios investicijos, biologinis turtas, apyvartinis kapitalas ir, kai leidžia ES reglamentai, žemės įsigijimo išlaidos. Visais atvejais bendra galutiniam naudos gavėjui suteiktos paramos apyvartiniam kapitalui suma turės neviršyti 200 000 Eur bendrojo subsidijos ekvivalento per trejų fiskalinių metų laikotarpį.

Finansinės priemonės galės būti įgyvendinamos visoje Lietuvos teritorijoje. Jas siūloma įgyvendinti per fondų fondą, kurio paskirtis – finansinių priemonių žemės ūkio sektoriuje įgyvendinimas. Laikantis Reglamento (ES) Nr. 1060/2021 59 straipsnio 3 dalies c punkto nuostatų, fondų fondo valdytojo funkcijų vykdymą siūloma pavesti nacionalinei plėtros įstaigai, kuriai pagal Lietuvos Respublikos nacionalinių plėtros įstaigų įstatymą ir 2018 m. spalio 17 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimą Nr. 1046 „Dėl pavedimo vykdyti nacionalinės plėtros įstaigos veiklą“ priskirta funkcija vykdyti skatinamojo finansavimo veiklą žemės ūkio produktų gamybos ir perdirbimo srityse. Finansines priemones fondų fondo valdytojas galės įgyvendinti tiesiogiai arba per atrinktus finansų tarpininkus, kurie išskolins lėšas galutiniams naudos gavėjams pagal sutartyje su FF valdytoju nustatytas sąlygas ir terminus.

Finansinėms priemonėms įgyvendinti Fondų fondo valdytojas turėtų atrinkti finansų tarpininkus, kurie išskolins lėšas galutiniams naudos gavėjams pagal sutartyje su Fondų fondo valdytoju nustatytas sąlygas ir terminus. Valdymo išlaidos ir mokesčiai, mokami Fondų fondo valdytojui ir finansų tarpininkams už finansinių priemonių įgyvendinimą, bus laikomi tinkamomis finansuoti išlaidomis, kaip tai numatyta SP reglamento 80 str., neviršijant jame ir šiame *ex-ante* vertinime nustatytų normų.